

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY AZ IRODALMI VERSENY ÍRÁSBELI FELADATAIHOZ

1. Boldizsár Ildikó: Tévhitek a mesékkel kapcsolatban (részlet)

Az archaikus kultúrákban a meséknek évszázadokon keresztül óriási jelentőséget tulajdonítottak. A mesék nem hiányozhattak abból a tudásanyagból, amelyet minden ifjúnak át kellett vennie az elődöktől, és a mesemondók is ügyeltek arra, hogy mire életük a végéhez ér, minden rájuk bízott mesét elmondjanak, továbbadjanak. Azt feltételezhetjük, hogy ha az emberiség ilyen nagy becsben tartotta ezeket a történeteket, annak nyilvánvalóan komoly oka lehetett. Magam éveken át kutattam e „nyilvánvaló okot”, és mára bizonyossá vált számomra, hogy a mesékbe kódolt komplex tudásanyag volt az, amit generációról generációra tovább kellett adni, még akkor is, amikor e tudás komplexitása már egyre nehezebben volt értelmezhető az újabb nemzedékek számára. Szerencsére a 19. század közepétől rendelkezésünkre állnak azok a lejegyzett gyűjtemények, amelyek a mesék akkori állapotát – s ezzel együtt az akkor élt emberek mentális állapotát – tükrözik. Fontos ugyanis az a körülmény, hogy a mesék áthagyományozása során csak az a mese élhetett tovább, amelyet a hallgatóság igaznak minősített és elfogadott. Ha a mesemondó olyan motívumokat használt a mesemondás során, amelyeket a hallgatók nem találtak „igaznak”, vagy olyan tapasztalatokat szőtt a történetbe, amelyeket a hallgatóság nem igazolt vissza, közbeszóltak, s a mesemondónak ki kellett javítania a „hibát”. E preventív „cenzúra” azt is lehetővé tette, hogy a mesét hallgató felnőttek valóban viszonyítási alapként kezelhessék a mesékben rejlő üzeneteket, és saját életükre vonatkoztathassák azokat. „velem is épp így történt” – hallottam többször is mesehallgatás után idős emberektől. A kisebb gyerekek azt mondják: „Én is ilyen bátor (szép, ügyes, kitartó stb.) szeretnék lenni”. A gyógyulásra váró beteg pedig így sóhajt föl: „Én is úgy szeretnék élni, ahogy a mesében van”. Az a sajnálatos körülmény, hogy ma már nincsenek közösségi mesemondó alkalmak, és a mesék egyre inkább feledésbe merülnek, megfoszt bennünket attól, hogy a meséken keresztül kapcsolatba kerüljünk egyrészt saját vágyainkkal, lehetőségeinkkel, másrészt szellemi gyökereinkkel, s e gyökerek révén létezésünk alapjának tekinthessük azt az értékrendet, amely nemcsak egy szűkebb közösség sajátja, hanem univerzálisnak tekinthető. A mesével kapcsolatban van néhány tévhit, amelyek megnehezítik, hogy a népmeséket a nekik kijáró tisztelettel és komolysággal kezeljük, és ne

„mesebeszédnek”, „fantáziaterméknek”, valamint „minden valóságot nélkülöző irodalmi műfajnak” tekintjük. Az egyik ilyen tévhit szerint a mesék a gyermekekhez szóló történetek, holott a mesemondók a 19. század végéig elsősorban felnőtt közönségnek meséltek. Ez azt is jelenti, hogy a mese – történetének kezdetétől – a szórakoztató funkciója mellett valóban az ismeretátadás, információáramlás egyik eszköze volt, és a történetekben mindmáig megtalálhatók azok az elemek, amelyek nemcsak a mindennapi életben való eligazodást segítették, hanem azt is, hogy az ember szellemi lényként is végiggondolhassa magát.

A másik tévhit szerint a mesék pusztán vágyteljesítő történetek, azaz a paraszti társadalmak szegény embereinek „gazdagságra”, „királyságra” vagy akár csak egy bőséges ebédre-vacsorára vonatkozó vágyait fogalmazzák meg. Csakhogy a mese régibb keletű, mint a paraszti társadalmak, azaz már az archaikus kultúrákban is létezett. Az archaikus törzsek is ismerték a saját eredetükre, valamint a világ működésére vonatkozó történeteket. Ha azonban a meséket saját sorsunkon, életünkön keresztül gondoljuk végig, értelmezhetjük a történeteket úgy is, mint amelyek „saját királyságunkra”, „saját gazdagságunkra és bőségünkre” vonatkoznak.

A harmadik tévhit szerint a mesének nincs köze a valósághoz, a történetek nélkülöznek minden valóság alapot, pusztán „kitalációk”, a csodás elemek pedig a fantázia termékei. .. Véleményem szerint a mese épp azért tud óriási mozgásokat és változásokat előidézni a pszichében, mert a valóságot elbeszélő történeteknek mindig is mágikus funkciójuk volt: a hősök mintegy utánzásra készítetik a mese hallgatóját, és ez azt is jelentheti, hogy bizonyos megkövesedett formák, elzáródott érzelmi csatornák élővé, élettellivé válnak benne.

A negyedik tévhit azt állítja, hogy a mesékben minden szép és jó, a mese nem más, mint a „minden rendben van” világa. Ezzel szemben én azt állítom, hogy a mese olyan történet, amelyben mindenért meg kell dolgozni, semmi sem magától szép és jó, semmi sem magától működik rendben. A hős épp azért jár be egy utat, hogy széppé, jóvá, működővé tegye maga körül mindazt, ami rúg, rossz vagy működésképtelen.

Végül az ötödik tévhit szerint a mese az illúziók világa, vagyis csupa olyasmi történik benne, ami hamis valóságérzékelésen alapul, ebből következően megvalósíthatatlan. A meséket fenntartó és továbbadó közösségek azonban sosem érzékelték hamisan a valóságot, ezért a meséket sem egy hamis tudat termékeinek tekinthetjük. A mese egyébként sem használja a

„megvalósíthatatlan” fogalmát. Az ember olyan képességeit őrzi, amelyek nem ismerik a lehetetlent: ha a hős valamit el akar érni, megtalálja a megfelelő formát és segítőt a cél eléréséhez. A „lehetséges” erői ugyanis nem rajta kívül, hanem benne vannak. Ez az általam kidolgozott Metamorphoses Meseterápiás Módszer lényege: az archaikus mesék segítségével elvezetni az embert odáig, hogy felismerje és megvalósítsa mindazt, amire vágyik, amit kívánatosnak tart, és működővé tegye maga körül azt, ami nem működik, de szeretné működőképessé tenni. Ez lehet egy aktuális élethelyzet (például párkapcsolat, szülőről való leválás), vagy valamilyen testi és lelki egyensúlyvesztés, működési zavar. A mese önmagunk képességeit illetően a határtalan lehetőségek birodalmába vezet el bennünket.

Forrás: <http://ekultura.hu/olvasnivalo/reszlet/cikk/2010-11-21/reszlet-boldizsar-ildiko-meseterapia-cimu-konyvebol> (2015.12.18.)

2.Parti Nagy Lajos: A három testvér

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer Burkusföld végibe egy ember, de nem volt annak semmije, csak a három fia, meg a kicsi háza.

Mind a három szerette volna megörökölni a házat, hogy is ne?, de az apa mindőjüket egyformán szerette. Végre kiókumlálta, hogy menjenek világgá, tanuljanak mesterséget. Ha visszajönnek, azé a kalibacska, aki legjobban érti a dolgát.

No, a fiúk így is tettek. Elharmadolták a hamuba sült pogácsát, megbeszélték, mikorra térnek haza az apjukhoz, összebúcsúzkodtak, s elindultak háromfelé.

A legidősebb kovácsnak ment tanulni, a középső borbélynak, a legkisebb pedig vívómesternek. Mindegyik jó helyre akadt, s derék mesterre. A kovács a király aranyszőrű lovait patkolta, a borbély nagyurakat beretvált tükrösre, a vívó pedig országos vitézektől tanulta a kardforgatást.

Amikor letölt az idejük, vonatra ültek, hazatértek. De csak csámpolyogtak otthon, nem tudták, hogyan mutassák meg a tudományukat. Arról nem beszélve, hogy is lehet a kovácsságot, a borbélyságot meg a vívástudományt összemérni.

49

Egy szép napon megpillantottak egy nyulat, aki nagy derenducával száguldott feléjük, de mint a forgószél. No, ez nekem, kedves bátyáim, épp kapóra jön, mondta, aki borbélynak tanult. Fölpattant, fölverte a habot a tálkájában, s amint a nyúl odaért, futtában beszappanozta, megborotválta, szál szőr azon nem maradt, mutatóba se.

Ez mán döfi, mondta az apja, ha a többiek nem múlnak fölül, tied a házam.

Akkor az út végiben, ahol a kopac nyúl elporzott, föltűnt egy szép úri hintó, s robogott feléjük, mint az arany zivatar. No, kedves bátyáim, no, kedves édesapám, ide nézzetek, mondta, aki kovácsnak tanult, azzal a kocsi nyomába eredt, s futtában megpatkolta a négy szilaj paripát.

Ez mán még döfőbb, mondta az apja, ha fölül nem múl a mi derék vívómesterünk, tied a házam.

E szavakra nagy zivatar kerekedett, de olyan bővön esett, hogy két cseppje közé harmadik oda nem fért volna. A legkisebb fiú fölugrott, hogy ő most akkor megmutasztja a paraplévágást. S oly szaporán és ügyesen vagdalkozott a kardjával az apja ősz feje fölött, hogy arra egy hullás eső reá nem esett.

Az apa ámuldozni kezdett, s azt mondta, no fiam, te vagy a legjobb mester, tied a házam, mert te énrám gondoltál a mesterségeddel, nem holmi nyúlra vagy paripára.

Azzal a két báty nagy búsan elment kétfelé, távoli földre, ahon jól meggazdagodtak a tudományukkal.

A legkisebb penig nagy vidáman hadakozott a zivatarral az isten háta mögött, míg a kardja bé nem rozsdásodott, úgy éltek, amíg meg nem haltak.

Forrás:

<http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=15205&secId=1122845&qdcId=3&libraryId=-1&filter=Parti+Nagy+Lajos&limit=1000&pageSet=1>

2015.12.18.

3. Kányádi Sándor:

Krumplis mese

Volt egy szegényember
meg a felesége.
Krumplit ettek minden
áldott nap ebédre.

Ebédre még hagyján,
reggelre se volt más.
Hogy még a tövét is
járná meg a rontás.

De bizony ne járja,
vette védelmébe
a krumplit a szegény
ember felesége.

Ha krumpli se volna,
fölkopna az állunk.
Így hát, édes uram,
krumplit vacsorázunk.

Okos egy menyecske
volt a szegényasszony,
tudta az urára
hogyan miképpen hasson.

Nem árt, édes uram,
kendnek is azt tudni,
hogy Burgundiából
jött hozzánk a krumpli.

Hát ezért legalább
ünnep- és vasárnap
nevezzük illendően
mi is burgonyának.

Hétköznap, amikor
sok az ember dolga,
akkor kérdezheti:
kész-e a pityóka.

Nyár elején a még
zsenge-friss gumókat
becézte az asszony
földimogyorónak.

*Forrás: <http://dia.pool.pim.hu/html/muvek/KANYADI/kanyadi15110/kanyadi00531/kanyadi00531.html>
2015.12.18.*

Nemcsak eszes asszony,
ügyes is a lelkem,
minden étkezéskor
mással traktál engem.

Ha nem tudnám, észre
se venném, hogy krumpli;
nem tudnám a főztjét
sohase megunni.

Levesnek, tokánynak,
sültnek, körítésnek,
ahogy ő készíti,
meg nem enni vétek.

Így beszélt az ura,
az egész környéken
nincsen olyan asszony,
mint a feleségem.

Kivált a paprikást
ahogyan csinálja,
arra még a síri
holt is hazajárna.

A harangozónak
sincs minálunk dolga:
az illattól kondul
a harang is szóra.

Egyszer a király is,
akinek szakácsa
beteg volt, megjelent
krumlipaprikásra.

Megnyalta az ujját
őfelsége, s nyomba
ültette az asszonyt
urastól hintóba.

Azóta a király
s az udvari népek
burgonyát, pityókát,
krumplit peccenyéznek

4. Az álmos asszony (magyar népmese)

Volt egy embernek egy álmos felesége. De az olyan volt, hogy még állva is elaludt. Csak szidta az ura szépen is, csúnyán is.

– Hallod-e, majd megjáród te, hogy örökké alszol. Hallottam már én egy nagyon álmos asszonyról, az is mindég aludt, oszt a gonosz szellemek kicserélték. Majd meglásd, te is úgy leszel! No, de mindegy, most nem alszol, hát ott van az a kis kapálnivaló, együtt megkapáljuk.

Mit volt mit tenni, az álmos asszony ment az urával, kapálgattak. Mikor meghúzták a déli harangszót, leültek enni, de az álmos asszonynak a kenyér a szájában maradt, úgy aludt el. Ledőlt, elaludt.

A szegény ember evett tovább.

– Ej, hagyom már, nem költöm fel, majd megkapálgatok estig. Meg is kapálgatott a szegény ember estig, de a felesége még akkor is úgy aludt, hogy a kenyér, szalonna a szájában. Mérges lett a szegény ember, mert elfáradt.

– No, itt hagylak, asszony, én biz fel nem költelek, aludd ki magad! Otthagyta.

Otthon elvégezte az esti dolgot, lefeküdt, de azért nem bírt aludni. Majd éjfél tájban ébred fel az álmos asszony, tapogatózik.

– Jaj, hát hol vagyok? Hol vagyok? Jézus, Mária, ki vagyok cserélve. Jól mondta az uram. Jaj, végem, most már mi legyenek? De hátha mégse? Hogy tudjam meg az igazat? Mindegy, hazamegyek, bekiáltok az ablakon, megkérdezem, hogy „Károly, otthon van-e a feleséged?” Ha otthon van, akkor nem én vagyok, de ha nincsen, akkor én vagyok.

Botorkál a sötétségben, hazaér.

– Károly, otthon van-e a feleséged?

– Itthon biz az, már alszik.

– No, ugye, mondtam, hogy nem én vagyok? Jaj, jaj!

Ríva ment ki az udvaron.

Az ura az ablakból nézte, utánaszólt.

– Gyere vissza, te álmos asszony, hisz te vagy az!

Forrás: http://www.3szek.ro/load/cikk/64671/az_almos_asszony_magyar_nepmese

2015.12.18.

5. Boldizsár Ildikó: Bukott mesehősök (részlet)

A halász meg a felesége című mese azon történetek közé tartozik, amelyeket nagyon sokan elutasítanak. Amikor ennek okát firtatom, rendre azt a választ kapom, hogy „a halász felesége annyira kapzsi és olyan csúnyán bánik a férjével, hogy azt még hallgatni is rossz”. Ilyenkor arra kérem a mesehallgatókat, hogy mese közben ne az asszonyra figyeljenek, hanem a halászra: vajon mit kezd ez a férfi asszonya megveszekedett birtoklási vágyával, mohóságával és agressziójával? Mi vezethet a mérték és mértékletesség teljes hiányához? Mit jelent határt szabni kívánságainknak, és kapcsolatba hozni őket reális lehetőségeinkkel? A mese elején a halász egy csukát fog, aki arra kéri a halászt, hogy dobja őt vissza a tengerbe. A halász így is tesz, majd hazamegy, és elmeséli feleségének, mi történt vele. Az asszony korholni kezdi amiatt, hogy mindenféle ellenszolgáltatás nélkül engedte útjára a halat, és visszaküldi férjét a tengerpartra, ugyan kívánjon már legalább egy takaros kis házikót. A halász vonakodva bár, de megteszi. A csuka teljesíti a kérést, ám a beteljesült kívánságot csupán két hétig kíséri öröm és megnyugvás a halász új otthonában. Akkor a feleség újabb kéréssel áll elő: most már kőkastélyban akar lakni. De ezzel sem elégszik meg. Ezután királyné akar lenni, majd császárnő, aztán pápa, végül maga az Úristen, hogy ő engedhesse fel a napot és a holdat az égre. Vágyainak semmi sem szab határt, és bizonyára még az Úristen státuszával sem lenne elégedett, ha a mese megengedné neki, hogy eljusson odáig. De a balsejtelmünk, hogy ennek egyszer rossz vége lesz, beigazolódik: utóbbi kívánsága után az asszony újra a régi halászkunyhóban találja magát. Ha csak az asszony figurájára koncentrálnak, valóban könnyen elintézhethetjük a mesét azzal, hogy a kapzsiságról szól, és nem történik benne más, mint hogy a mérték fogalmát nem ismerő nő, aki ráadásul még a férjét is terrorizálja, megkapja méltó büntetését. Verena Kast jungiánus pszichiáter nagyszerű könyve [Férfi és nő a mesében] hívta fel rá a figyelmemet, hogy az események ilyen alakulásában a halász éppoly ludas, mint a felesége. Kast szerint a kívánságok nagyon fontos részei életünknek, mert amíg kívánságaink vannak, hiszünk abban, hogy helyzetünk megváltozhat. Az, hogy a mesebeli halásznak nincsenek kívánságai, ugyanolyan egyensúlyvesztés, mint a halászné túlzott, mértékletességet nem ismerő kérései, majd parancsai. Talán lenne remény a két ellentétes létszemlélet harmonikus összekapcsolódására, ha egyszer a halász is kívánna valamit, az asszony pedig már nem kívánna többet, vagy ha a halász „megálljt!” kiáltana legalább a harmadik kívánság teljesítése után. A harmónia azonban ebben a mesében nem teremődik meg. A halász hiába ismételteti önmagának az asszony viselkedését látva, hogy „nincs ez rendjén így”, nyíltan nem mer szembeszállni a feleségével. Úgy tűnik, hogy a halásznak egy ideig még tetszik is az asszony viselkedése, noha érzi a veszélyeit is. Mégis ő az, aki

újra és újra elmegy a halhoz, és – kissé szégyenkezve ugyan – előáll a kívánságokkal. Nagyon tévednénk, ha ezt a mesét úgy olvasnánk, hogy szétválasztanánk a bennünk lévő férfit és nőt, és a másik nemre mutogatnánk csúfolódva. A mesék értelmezésekor soha ne feledkezzünk meg arról, hogy a mese minden szereplője mi magunk vagyunk. Láthatjuk, milyen tapasztalatokkal gazdagodhatunk azáltal, hogy a halász szemszögéből is végiggondoljuk a történetet. Nagy meglepetésben lesz részünk, ha a csuka oldaláról is megtesszük ugyanezt...

Forrás: <http://epa.oszk.hu/01200/01245/00021/14BoldizsarI.html>

2015.12.18.